

Kritik mot Gymnasienämnden i Huddinge kommuns ordförande för att ha kränkt en anställds yttrandefrihet

Beslutet i korthet: Hösten 2015 gillade en kurator, som var anställd vid en av Huddinges kommunala skolor, en bild på sin privata Facebooksida. Facebookinlägget återpublicerades och kommenterades sedan av Antifascistisk Aktion Stockholm (AFA). Inlägget bestod av bilder på två av de personer som avled under skolattacken i Trollhättan och en uppmaning att hålla namngivna borgerliga politiker och journalister ansvariga.

Med anledning av det inträffade kontaktade Gymnasienämnden i Huddinge kommuns ordförande, AA (tillika ledamot av kommunfullmäktige), rektorn på den skola där kuratorn arbetade. AA hade ett möte med rektorn den 24 oktober 2015.

I november 2015 ställde politikern BB en s.k. enkel fråga till Kommunfullmäktige i Huddinge kommun där han undrade om det var i linje med skolans och kommunens värderingar att en kurator på en av kommunens gymnasieskolor offentligt instämde med AFA att kalla vissa borgerliga debattörer och journalister för mördare. Han ville undersöka om kuratorn skulle skiljas från sitt uppdrag. I en skrivelse den 4 december 2015 svarade AA på BB:s fråga och anförde bl.a. att kuratorns inlägg var "uppenbart olämpligt".

Enligt JO utgjorde inte AA:s möte med rektorn i sig någon repressalie. JO anser däremot att AA:s uttalande, i skrivelsen den 4 december 2015, om att kuratorns inlägg var "uppenbart olämpligt", innefattade en form av tillrättavisning som innebar att kuratorns yttrandefrihet enligt 2 kap. 1 § 1 regeringsformen kränktes. JO är därför kritisk till utformningen av skrivelsen.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde CC klagomål bl.a. mot Gymnasienämnden i Huddinge kommuns ordförande, AA. Han uppgav i huvudsak följande:

Hösten 2015 gillade en kurator, som var anställd vid en av Huddinges kommunala skolor, en bild på sin privata Facebooksida. Facebookinlägget återpublicerades och kommenterades sedan av Antifascistisk Aktion Stockholm (AFA). Inlägget bestod av bilder på två av de personer som avled under skolattacken i Trollhättan och en uppmaning att hålla namngivna borgerliga politiker och journalister ansvariga. En av de namngivna journalisterna, DD, publicerade senare namn och bild på några av de personer som hade gillat

Facebookinlägget på sin hemsida. Bland dem fanns den ovan nämnda kuratorn. DD offentliggjorde även var kuratorn arbetade inom Huddinge kommun. DD:s publicering spreds senare vidare av sajten Avpixlat.

I slutet av november 2015 ställde politikern BB en s.k. enkel fråga till Kommunfullmäktige i Huddinge kommun där han undrade om det var i linje med skolans och kommunens värderingar att en kurator på en av kommunens gymnasieskolor offentligt instämde med AFA att kalla vissa borgerliga debattörer och journalister för mördare. Han ville undersöka om kuratorn skulle skiljas från sitt uppdrag.

Gymnasienämndens ordförande AA, som även var ledamot i kommunfullmäktige, kontaktade därefter rektorn på den skola där kuratorn arbetade för att förhöra sig om kuratorns lämplighet.

I en skrivelse den 4 december 2015 svarade AA följande på BB:s fråga:

Jag har kontrollerat fakta i detta och säkerställt att inlägg på sociala medier har gjorts av berörd person. Faktakontroll är viktigt då det förekommer inlägg som är "kapade" mm, som gör att medborgare gömmer sig bakom annans identitet.

Detta inlägg är uppenbart olämpligt och ger utrymme för tolkningar.

Kommunen, här representerad av BUF [barn- och utbildningsförvaltningen; *JO:s anmärkning*], har den Pedagogiska plattformen, som värdegrund. Den tydliggör kommunens uppfattning om vad som förväntas av BUF:s medarbetare, ex. "utmärks av en arbetsmiljö och förhållningssätt, som visar på tolerans och respekt för medmänniskor".

Jag har besökt skolan och diskuterat frågan med rektor.

Rektor informerar om att sociala medier och andra kommunikativa ytor har diskuterats på ett personalmöte. Rektor uttalade också sitt förtroende för denna person.

Jag, som gymnasienämndens ordförande, finner därmed inte anledning att agera vidare i denna fråga.

Den 7 december 2015 höll kommunfullmäktige sammanträde och AA besvarade frågan om kuratorns lämplighet muntligt. Mötet skedde inför öppna dörrar och direktsändes i lokalradion.

CC ansåg att AA genom sitt agerande bl.a. hade målat ut kuratorn som någon vars anställning det fanns skäl att ifrågasätta. AA hade vidare framställt kuratorn som författaren av det "olämpliga" inlägget och inte enbart den som hade gillat det. Hon hade också antytt att kuratorn hade begått ett brott mot gymnasienämndens värdegrund.

Utredning

JO begärde att Gymnasienämnden i Huddinge kommun skulle yttra sig över CC:s anmälan. Yttrandet skulle innehålla en redogörelse för handläggningen och myndighetens bedömning av denna.

Gymnasienämnden beslutade att som sitt remissvar till JO ge in ett yttrande från AA (*de omnämnda bilagorna är utelämnade*). I yttrandet anfördes bl.a. följande:

Under hösten 2015 kommenterades de fasansfulla morderna på en skola i Trollhättan flitigt i sociala medier. I ett inlägg skrivet av en privatperson på Facebook kommenterades mordet med inriktningen att två svenska partiledare samt två journalister var de som egentligen skulle hållas ansvariga. Detta föranledde att en av de två namngivna journalisterna, DD, kommenterade såväl inlägget som de personer som hade gillat och delat detsamma. I detta inlägg uppmärksammade DD bland annat en kurator anställd i Huddinge kommun och ställde sig frågande till dennes lämplighet i sin roll som kurator kopplat till att hon hade "gillat" ovan nämnda inlägg.

Första gången jag hörde talas om detta var när jag blev kontaktad av upprörda medborgare/föräldrar till barn i den aktuella skolan som undrade vad som pågick efter att ha läst DD:s blogg och sett kontaktuppgifterna till kuratorn. Jag får bland annat frågor som; "Hur arbetar Huddinge kommun med säkerheten i sina skolor?", "Vad tycker du i din roll som ordförande i gymnasienämnden om kuratorns agerande?", "Vad gör skolan i allt detta?" och så vidare.

Jag kände överhuvudtaget inte till ärendet före det att jag blev kontaktad enligt ovan. Jag hade vid det tillfället varken observerat inlägget eller det inlägg som följde på DD:s blogg. Då jag inte var bekant med ärendet och det var kopplat till sociala medier ville jag säkerställa 1. Att det var kuratorn som hade "gillat" statusen och det inte var så att hennes konto hade blivit kapat. 2. Boka en tid med rektorn för den aktuella skolan samt gymnasiechefen för att säkerställa att skolan hanterar situationen som en professionell arbetsgivare.

Under mitt möte med rektor samt gymnasiechef, den 24 oktober 2015, framgår att skolan hanterar situationen utifrån den värdegrund vi fastställt för utbildningsarbetet i Huddinge kommun. Rektor har också, då han också blivit kontaktad av upprörda föräldrar och medborgare, tydligt tagit avstånd från ovan refererade inlägg samt försäkrat att skolan inte står bakom ett sådant uttalande. Rektor har vidare, under ett personalmöte, pratat med samtlig personal om hur användandet i sociala medier kan uppfattas. Rektor informerar mig också, under mötet, att den aktuella kuratorn sökt upp honom för att diskutera den uppkomna situationen. Denne har sedermera beslutat att sjukskriva sig då den uppkomna situationen blivit långt mer uppmärksammat än vad denne avsett.

Den 2 november 2015 får jag, i min roll som gymnasienämndens ordförande, en enkel fråga adresserad till mig under kommunfullmäktiges sammanträde från en annan ledamot, BB (se bilaga 1). I Huddinge kommun har vi, enligt vår interna praxis, som regel att samtliga enkla frågor och interpellationer också ska besvaras. Vid denna tidpunkt hade jag haft mitt möte med rektor och gymnasiechef enligt ovan och säkerställt fakta varpå jag också besvarade frågan vid kommunfullmäktige den 7 december 2015. Som framgår av mitt svar (se bilaga 2) framhåller jag att rektorn har personalansvaret på skolan och har meddelat ett fullt förtroende för personalen i fråga och att jag därmed ser saken som utagerad. Jag markerade även muntligt att jag inte ville ha en dialog kring personalfrågor i talarstolen.

Mitt syfte med mitt möte med skolan var inte att efterforska en enskilds personals privata förehavanden på Facebook; däremot är det viktigt att jag i min roll som förtroendevald har tillgång till korrekt fakta när jag ska bemöta frågor och påståenden från invånare i den kommun jag representerar.

Enligt 2 kap. 4 § yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) får ingen myndighet eller annat allmänt organ efterforska upphovsmannen till en framställning som har offentliggjorts eller varit avsedd att offentliggöras i ett radioprogram eller teknisk upptagning eller den som har framträtt i en sådan framställning.

Justitiekanslern har i beslut 2011-06-14 anfört ”Innehållet på en hemsida på internet faller som huvudregel utanför YGL:s tillämpningsområde. Enligt den s.k. databaslagen i 1 kap. 9 § YGL kan visserligen en hemsida under vissa förutsättningar omfattas av den yttrandefrihetsrättsliga regleringen. Det har dock inte framkommit några omständigheter som talar för att dessa förutsättningar är uppfyllda när det gäller Facebook”.

Med anledning av JK:s yttrande den 14 juni 2011 kan man således ifrågasätta huruvida efterforskningsförbudet enligt TF och YGL överhuvudtaget är tillämpligt i ett fall som detta. Här tillkommer också det faktum att jag inte aktivt eftersökt någon information utan den har presenterats för mig.

Avslutningsvis vill jag framhålla att syftet inte har varit att ”hänga ut” en enskild tjänsteman; jag har inte i något sammanhang talat om personens namn eller lämnat ut några som helst personuppgifter. Varje medborgare är, enligt 2 kap. 1 § 1 RF, tillförsäkrad yttrandefrihet innefattande frihet att i tal, skrift eller bild eller annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Jag har enbart sökt säkerställa att skolan haft en plan för hur den uppkomna situationen skulle hanteras då den berörda kuratorns agerande gjort ett antal föräldrar och medborgare upprörda och oroliga. Det ingår i min roll att kunna besvara allmänna frågor kring hur vi hanterar olika situationer som uppkommer och mitt syfte med att träffa berörd rektor samt gymnasiechefen var inte att ge kuratorn några repressalier utan att helt enkelt säkerställa att situationen var under kontroll. Några repressalier har inte heller utdelats.

CC kommenterade remissvaret och uppgav bl.a. följande:

Rektorn på kuratorns arbetsplats meddelade den 23 oktober 2015 att AA skulle komma på besök dagen därpå. AA skulle under besöket diskutera kuratorns förehavanden med rektorn och försäkra sig om att skolan tog avstånd från det aktuella inlägget. Hon skulle även ha ett personligt möte med kuratorn. Mötet mellan AA och kuratorn ägde dock aldrig rum då rektorn beordrade kuratorn att arbeta hemifrån.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 2 kap. 1 § 1 regeringsformen, RF, är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet. Med yttrandefrihet avses frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.

Den som brukar sin yttrandefrihet i någon av de former som är särskilt reglerade i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen får inte utsättas för andra sanktioner från det allmännas sida än sådana som är uttryckligt angivna i dessa grundlagar, det s.k. repressalieförbudet. Detta förbud innebär att i princip varje åtgärd som medför negativa konsekvenser för en offentligt anställd person och som grundar sig på hans eller hennes medverkan i en tryckt skrift eller i något annat grundlagsskyddat medium är otillåten.

Repressalieförbudet innefattar varje form av repressiv åtgärd mot den enskilde, från tillrättavisningar till de särskilt ingripande åtgärder som är straffbelagda (se Axberger, Tryckfrihetsförordningen [1949:105], kommentaren till 3 kap. 4 §, Karnov 1 januari 2017).

Förbudet förutsätter för sin tillämpning i princip att det finns någon form av lydnds- eller beroendeförhållande mellan den enskilde och företrädaren för myndigheten eller det allmänna. I typfallet rör det sig om en person med överordnad tjänsteställning som tillrättavisar en underordnad, alltså någon med en reell möjlighet att utsätta den andre för någon form av negativa verkningar.

Även när den enskilde har gjort bruk av sin yttrandefrihet i andra former än de som regleras i tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen, dvs. icke grundlagsskyddade medium, anses ett skydd mot repressalieåtgärder följa av 2 kap. 1 § 1 RF (se bl.a. JO 2010/11 s. 605, dnr 149-2009 samt Justitiekanslerns beslut den 20 september 2011, dnr 5394-10-31).

I det nyss nämnda beslutet uttalade JO även bl.a. följande:

Innebörden av yttrandefriheten är bl.a. att det allmänna som arbetsgivare inte får lägga sig i vilka åsikter de anställda har eller hur de brukar sin yttrandefrihet. En offentlig arbetsgivare kan inte kräva av sina anställda att de utanför tjänsten avhåller sig från att ge uttryck för en viss typ av värderingar. Det gäller även när dessa kan synas helt avvika från det som arbetsgivaren står för. Eventuella anspråk från en myndighet på att dess anställda som privatpersoner ska omfatta en viss värdegrund strider mot grundlagens krav på respekt för den enskildes yttrande- och åsiktsfrihet.

Principen att en tjänstemans offentligt uttalade åsikter är en privatsak kan dock inte upprätthållas fullständigt undantagslöst. Man måste räkna med att exempelvis en beslutfattare, vars personliga åsikter har tilldragit sig uppmärksamhet, i allmänhetens ögon kan framstå som mindre lämpad att handlägga vissa typer av ärenden och att detta någon gång kan ge en myndighet rätt att vidta åtgärder. Det handlar då om att förebygga förtroendeskador av ungefär samma slag som de som riskerar att uppkomma vid jävsförhållanden.

Bedömning

Som gymnasienämndens ordförande får AA anses ha haft en sådan överordnad roll i förhållande till kuratorn att en tillämpning av repressalieförbudet kan aktualiseras.

Enligt min bedömning utgjorde inte AA:s möte med rektorn på den skola där kuratorn var anställd i sig någon repressalie. Vad som närmare förevarit inför mötet och vid mötet – t.ex. om AA hade för avsikt att träffa även kuratorn – är inte utrett. Jag finner inte tillräckliga skäl att vidta någon ytterligare utredningsåtgärd i saken.

När det sedan gäller skrivelsen den 4 december 2015 konstaterar jag att AA i den anförde bl.a. att kuratorns inlägg var ”uppenbart olämpligt”. Även om AA inte hade någon kontakt med kuratorn anser jag att detta uttalande innefattade en form av tillrättavisning som innebar att kuratorns yttrandefrihet kränktes. Jag är därför kritisk till utformningen av skrivelsen.

Vad som i övrigt har kommit fram föranleder inga ytterligare åtgärder eller uttalanden från min sida.

Med dessa uttalanden avslutas ärendet.